

ские книги кирилловской печати XVI-XX вв.: Каталог книг, хранящихся в Государственной исторической библиотеке УССР. – Киев, 1985. – № 244. – С. 80; Гусева А. А. Издания кирилловского шрифта второй половины XVI в.: Сводный каталог. – Кн. 1-2. – Москва, 2003. – № 108. – С. 801; Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів, 1981. – Кн. I (1574-1700). – № 19. – С. 29; Издания кириллической печати XV-XVI вв.: 1491-1600: Каталог книг из собрания ГПБ / РНБ; Сост. В. И. Лукьяненко. – С.-Петербург, 1993. – № 97. – С. 200-203; Карагаев И. П. Описание славяно-русских книг, напечатанных кирилловскими буквами. – С.-Петербург, 1883. – Т. 1. – № 119. – С. 238-241; Иого ж. Хронологическая роспись славянских книг, напечатанных кирилловскими буквами. 1491-1730. – С.-Петербург, 1861. – № 96. – С. 17; Каталог кирилических стародруків Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Національної академії наук України. – Вип. 2: Видання друкарень Острога, Дермані, Стрятина, Крилоса, Угорець, Рохманова / Авт.-укл. В. Я. Фрис. – Львів, 1996. – № 36. – С. 25-26; Кириличні стародруки 15-17 ст. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: Каталог / Уклад. Н. П. Бондар, Р. Є. Киселев, при уч. Т. М. Розовецької. – Київ, 2008. – № 440. – С. 106; Кубанська-Попова М. М. Києво-Печерський історико-культурний заповідник: Стародруки XVI-XVIII ст. – Київ, 1971. – № 2. – С. 19; Максименко Ф. П. Кириличні стародруки українських друкарень, що зберігаються у львівських збірках. – Львів, 1975. – № 189. – С. 36; Петров С. О., Бирюк Я. Д., Золотарь Т. П. Славянские книги кирилловской печати XV-XVIII вв. Описание книг, хранящихся в Государственной публичной библиотеке АН УССР. – Киев, 1958. – № 27. – С. 24-25; Родосский А. Описание старопечатных и церковно-славянских книг, хранящихся в библиотеке С.-Петербургской духовной академии. – С.-Петербург, 1891. – Вып. I. – № 22. – С. 37, 38; Свенцицкий И. С. Каталог книг церковно-славянской печати. – Жовква, 1908. – № 489(424). – С. 137; Строев П. М. Описание старопечатных книг славянских и российских, хранящихся в библиотеке графа Ф. А. Толстова. – Москва, 1829. – № 26. – С. 63-64; Иого ж. Описание старопечатных книг славянских, находящихся в библиотеке И. Н. Царского. – Москва, 1836. – № 26. – С. 21; Украинские книги кирилловской печати XVI-XVIII вв.: Каталог изданий, хранящихся в ГБЛ. – Вып. 1. 1574 – I пол. XVII в. / Сост. Т. Н. Каменева, А. А. Гусева. – Москва, 1976. –

№ 4. – С. 12; Ундорльский В. М. Очерк славяно-русской библиографии. – Москва, 1871. – № 104. – Ствп. 17 (як книга зазначена, як “Сб. Острожский (О вѣрѣ єдиної) в 6-ти отделах. Острог, 1588”).

Література: Атаманенко В. Василь Суразький // Острозькі просвітники XVI-XX ст. – Острог, 2000. – С. 98-107; Грушевський М. С. Історія української літератури. – Київ, 1995 (перевид.). – Т. 5. – Кн. 2: Перше Відродження (1580-1610). – С. 85-88; Єфремов С. Історія українського письменства. – Київ, 1995 (перевид.). – С. 121-122; Завитневич В. З. “Палинодия”. – С. 56-59, 90-107; Ісаєвич Я. Д. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів, 2002. – С. 132; Копержинський К. Український письменник XVI століття. Василь Суразький // Наук. збірник за рік 1926. Записки наук. т-ва в Києві (тепер іст. секція Всеукр. АН). – Київ, 1926. – Т. 21. – С. 38-72; Микитась В. Л. Українська література в боротьбі проти унії. – Київ, 1984. – С. 33-34; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 100, 119-120.

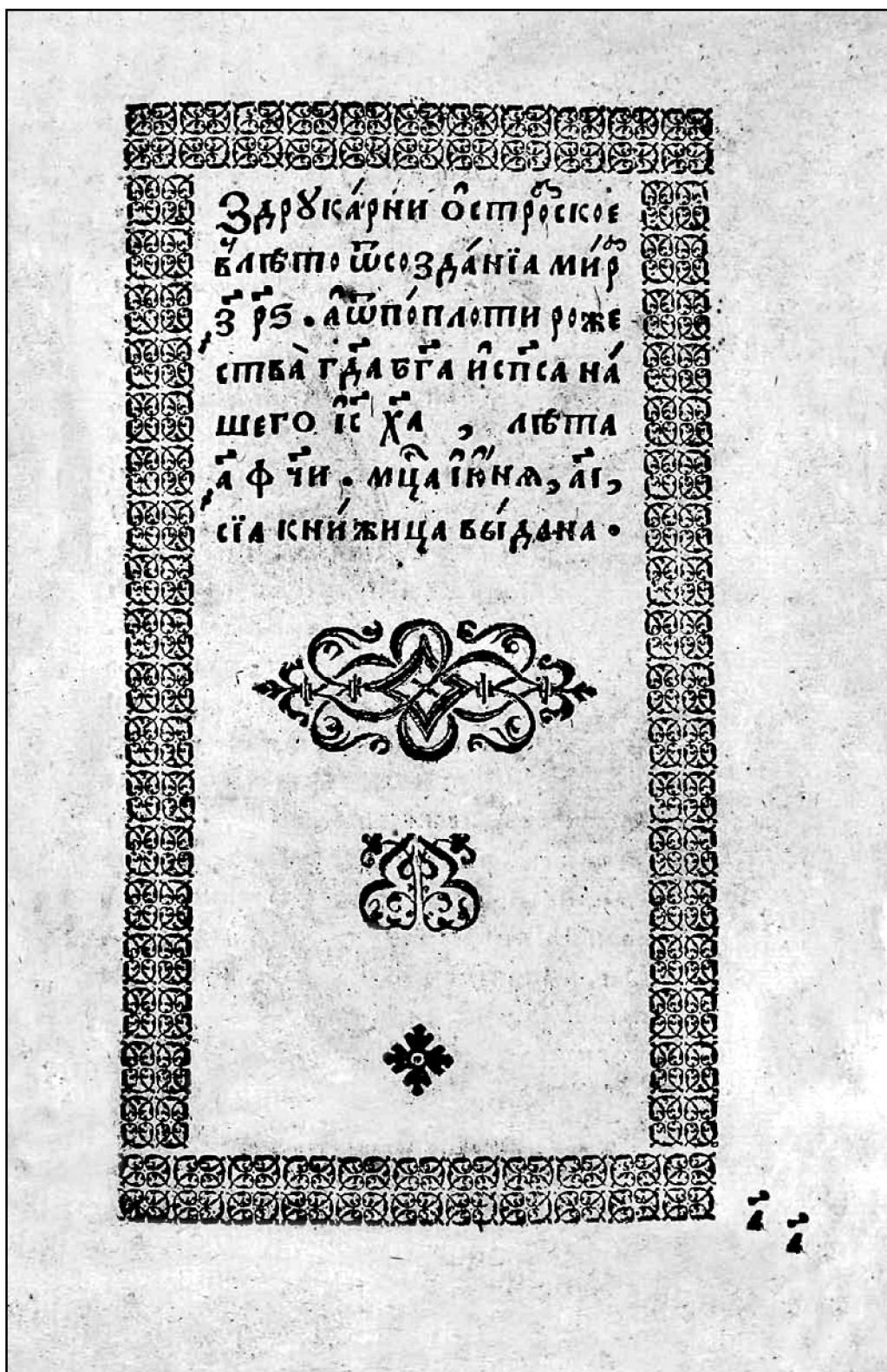
*Віктор Атаманенко, Наталія Бондар,
Петро Кралюк*

“Книжиця” (в 10-ти розділах) (Острог, 1598)

Назва цього видання є умовною. Російські бібліографи XIX-XX ст. визначили її як “Книжица в десяти отделах”. Назва твору за титулом: “З дрѹкарни Остро‐ское в лѣто ѿ созданія мир^а христ[и]и [7106], а а ѿ плоти рожества Гда Бга и Спса нашего Іс Ха афчи [1598]. мѣца юна, аї [11], сїа книжица выдана”.

Формат 8°. 144 ненум. арк. Рядків – 21, 29, 15. Шрифти: 10 рядків – 59, 41, 82 мм. Дзеркало набору 120 x 64 мм.

Відомі три уривки передмови із ранішою датою – травнем 1598 р. – два з них зберігаються у НБУВ (Київ) та один – у Бодлеянській бібліотеці (Оксфорд, Англія). Повного примірника з травневим набором не виявлено.

Титульна сторінка "Книжиці" (в 10 розділах) (Острог, 1598)

Це був, вірогідно, пробний відбиток, що не задовольнив друкарів і був перероблений. Один уривок К. збірки НБУВ (по два примірники аркушів 3-4, 5-6) був виявлений під оправою “Апокризу” зі збірки відомого книгознавця та бібліофіла П. М. Попова (шифр Кол. Попова 157) і при реставрації примірника був переплетений разом із ним. І. Мицько на основі порівняльного аналізу інтролігаторського матеріалу вказав, що примірник має острозьку видавничу оправу. Okрім згаданих аркушів травневого набору в НБУВ зберігаються сім окремих аркушів 6, видалених, вірогідно, при реставрації із оправи Книгиці червневого набору (шифр Кир. 665).

Гравюри: заставки; кінцівки, виливні прикраси; рамка на титулі.

Зміст видання: титул – арк. [1]; передмова “Гоу нашему Іс Ху повелевающу, еже рече...” – арк. [1 зв.-2]; зміст “Чинъ, или шглавленіе, еже съдержи† в собѣ сїа кнїжица” – арк. [2 зв.-6]; “Оуказаніе ѿ бгословскихъ писмъ, и вселенскыхъ очителей, ѿ сїеныхъ ихъ писаній... Первое. Иже въ стыхъ ѿца нашего Григоріа архїєпїка Солунскаго, новаго бгослова, еже въ изложениї православное вѣры” – арк. [7-37]; “Второе. Мелетій млѣтю Бжїю папа і патрїархъ велика† града Алєзандрии, і сїдїа вселенскїй...”, в кінці “С Константино пола. марта, в и [8] в лѣто ѿ созданїа мира Ѿзрѣ [7102]” – арк. [37-42]; “Третее. ѿ бгопротивномъ календарѣ. Сильвестръ стїйшемъ и блжеїнїйшему папе і патрїарху великаго града Алєзандрии, и сїдїа вселенскомъ. ѿу і влїцѣ о Гїди должное блгоговїнїстїе. Мелетій великий протосиггель, и архимандритъ Алєзандрийскїй”, – арк. [42 зв.-64]; “Четвеїтое. Мелетій млѣтю Бжїю папа і патрїархъ великаго града Алєзандрии, і сїдїа вселенскїй. Всеславномъ и велелѣпномъ, блгочестивомъ же и православномоу гїдрю и влїцѣ Острозъ скому воеводѣ Кіевскомъ

всесвѣтломъ кнїжати Василїю и прщимъ православнымъ і велеможнымъ кнїжатымъ и пано^м всеа малыа Рѡссїи”, в кінці “В лѣто ѿ рожества Хва Ѿафчз [1596], авгуаста [30], въ Алєзандрии” – арк. [64-87]; “Патое. Мелетій млѣтю Бжїю папа і патрїархъ великаго града Алєзандрии, і сїдїа вселенскїй. Блюститель вселенскаго престола Константинопольского. Блгочестивъ и православны^м росїшмъ, іже въ всемъ высочайшемъ началь державнаго кролевства полскаго живоущи^м...”, в кінці “Ѡ Цриграда, кг [23], іюла, лѣта ѿ создания мира Ѿзрѣ [7106]. Мелетій патрїархъ” – арк. [87-108]; “Шестое. Мелетій млѣтю Бжїю папа і патрїархъ великаго града Алєзандрии, і сїдїа вселенскїй. Блюститель вселенской столицы Константинопольское. Гедионъ бгюбезнїйшомъ епкпъ Лвовскомъ, і съеп^п. съ блгочестивыми сїщен^ини, и свѣтлыми кнїжаты, со всѣмы православными Малоа Рѡсїа людми, моужами же і женами, старыми же і штршкы”, в кінці “д[4], го дна, авгуаста лѣта Хва, Ѿафчз [1597], го, въ Цариградѣ” – арк. [108 зв.-119]; “Седмое. Мелетій млѣтю Бжїю папа і патрїархъ великаго града Алєзандрии, і сїдїа вселенскїй. Блюститель вселенского престола Константинопольского. Пресвѣтломъ и блгочестивомъ кнїжати Василїю, гїдрю і властителю Острозскомъ, воеводѣ Кіевскомъ, старостѣ Володимерскому, съ велможными і православными кнїжаты, и всѣмъ христоименитымъ множествомъ православныхъ христїанъ”, в кінці “д [4], априла, зре [7105], в^и Константинополю” – арк. [119 зв.-123]; “Wсмше. Мелетій млѣтю Бжїю папа и патрїархъ великаго града Алєзандрии, і сїдїа вселенскїй. Блюститель вселенского престола Константинопола. Православнымъ і блгочестивы^м братствамъ, іже в Рѡсїи обратающи^мса православныхъ Рѡсїй”, в кінці “кд [24], авгуаста Ѿзрѣ [715] ѿ созданїа мироу. Въ Цариградѣ” – арк. [123-126]; “Деватое. Константінъ Бжїю

мл^тю кн^жа Острожское воевода Кіевскій, маршалокъ земли Волынское, староста Володимерскій”, в кінці “В лѣто ѿ созданїа мири х^рзд [714], а ѿ по плоти рожества Хва^тафч^е [1595]. мѣца іюла, кд [24], написаса” – арк. [126 зв.-136]; “Десатое. Благочестивомъ кнжати Василію, поборнику цркве соборное православное, восточные вѣры...” – арк. [136 зв.-144].

Останнє послання – єдина прижиттєва публікація твору визначного українського письменника-полеміста *Івана Вишенського*. На арк. 2, 4, 5, 6, 8 наведені дати відправлення послань, що належать до 1594-1597 років. У весь збірник спрямований проти католицизму, церковної унії і рішень Берестейського собору 1596 року.

Публікації: Гусева А. А. Издания кирилловского шрифта второй половины XVI в.: Сводный каталог. – Кн. 1-2. – Москва, 2003. – Рис. 159.1-2 (факсиміле 2 арк. з травневою передмовою); Її ж. – Рис. 161.1-161.7 (факсиміле титулу, передмови та арк. зі змістом). “Лист” четвертий у перекладі на книжну староукраїнську мову находиться в “Апокризисі”. – арк. 47-48; І. Малишевський передрукував передмову, зміст під заголовком “Мелетия патриарха александрийского 10 посланий” (Малишевский И. И. Александрийский патриарх Мелетий Пигас и его участие в делах русской церкви. – Киев, 1876. – Т. 2. – С. 1-83 [приложение]. Текст “Предисловия” у Строеva I. (С. 88-89), а текст детально го “Оглавления” – у Сопикова I., 596. Текст послання І. Вишенського неодноразово друкувався у збірках його творів.

Місця зберігання: Відомо більше 20 примірників. В Україні – Київ (НБУВ; ДІБ); Львів (НМЛ), Росія – Москва (РДБ, ДІМ, МДУ та ін.), С.-Петербург (БАНР, РНБ), Саратов (УБ), Литва – Вільнюс (АБ, УБ) та ін. Примірник особливої цінності – Київ (НБУВ, Кир. 665, зі збірки І. Г. Малишевського, із суперекслібрисом кн. В.-К. Острозького, має острозьку оправу).

Каталоги стародруків: Быкова Т. А. Каталог изданий Острожской типографии и трех передвижных типографий. – Ленинград, 1972. – № 12; В помощь составителям сводного каталога старопечатных изданий кирилловского и глаголического шрифтов: Метод. указания. – Вып. 4: Предварительный список старопечат-

ных изданий кирилловского шрифта второй половины XVI в. / Сост. Ю. А. Лабынцев. – Москва, 1979. – № 151. – С. 40; Варварич Г. Е. Славянские книги кирилловской печати XVI-XX вв.: Каталог книг, хранящихся в Государственной исторической библиотеке УССР. – Киев, 1985. – № 247. – С. 81; Гусева А. А. Издания кирилловского шрифта второй половины XVI в.: Сводный каталог. – Кн. 1-2. – Москва, 2003. – № 159. – С. 1081; № 161. – С. 1082-1083; Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам’ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів, 1981. – Кн. I (1574-1700). – № 38, 39. – С. 31; Издания кириллической печати XV-XVI вв.: 1491-1600: Каталог книг из собрания ГПБ / РНБ; Сост. В. И. Лукьяненко. – С.-Петербург, 1993. – № 135. – С. 267-268; Каратаев И. П. Описание славяно-русских книг, напечатанных кирилловскими буквами. – С.-Петербург, 1883. – Т. 1. – № 154. – С. 281-282; Його ж. Хронологическая роспись славянских книг, напечатанных кирилловскими буквами. 1491-1730. – С.-Петербург, 1861. – № 127. – С. 21; Максименко Ф. П. Кириличні стародруки українських друкарень, що зберігаються у львівських збірках. – Львів, 1975. – № 193. – С. 36; Немировский Е. Л. Славянские старопечатные книги кирилловского шрифта в книгохранилищах Великобритании. – Москва, 1993. – № 44, 45. – С. 224; Петров С. О., Бирюк Я. Д., Золотарь Т. П. Славянские книги кирилловской печати XV-XVIII вв. Описание книг, хранящихся в Государственной публичной библиотеке АН УССР. – Киев, 1958. – № 36. – С. 27-28; Свенцицкий И. С. Каталог книг церковно-славянской печати. – Жовква, 1908. – № 490 (424). – С. 137; Строев П. М. Описание старопечатных книг славянских и российских, хранящихся в библиотеке графа Ф. А. Толстого. – Москва, 1829. – № 41. – С. 87-89; Його ж. Описание старопечатных книг славянских, находящихся в библиотеке И. Н. Царского. – Москва, 1836. – № 35. – С. 33-34; Украинские книги кирилловской печати XVI-XVIII вв.: Каталог изданий, хранящихся в ГБЛ. – Вып. 1: 1574 – I пол. XVII в. / Сост. Т. Н. Каменева, А. А. Гусева. – Москва, 1976. – № 10. – С. 13-14; Ундовский В. М. Очерк славяно-русской библиографии. – Москва, 1871. – № 137. – Стобл. 22 (у цьому каталозі під № 137 зазначено “Мелетия Александрийского посланія (чисел 10)... напеч. в Остроге 1598 г.”); Cyrillic book printed before 1701 in British and Irish Collections: A Union Catalogue. – London, 2000. – № 56, 57. – Р. 59-60. *Література:* Бондар Н. П. Доробок Острозького культурно-видавничого осередку в фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вер-

надського // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Історичні науки”. – Вип. 13. – Острог, 2008. – С. 403-404; Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні в XVI-XVIII ст. – Львів, 1971. – С. 82; Ісаевич Я. Д. Острожская типография и ее роль в межславянских культурных связях (послефедоровский период) // Федоровские чтения. 1978. – Москва, 1981. – С. 39; Його ж. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів, 2002. – С. 132-133; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 122.

Наталія Бондар,
Микола Ковальський

“Книжка словенскаа, рекомад грамматика” (Буквар) (Острог, 1598)

Складається із 48 ненумерованих аркушів. Рядків 15, на деяких сторінках інше число рядків – 5, 9, 10; шрифт (розмір 10 рядків) – 127 мм. Дзеркало набору 212 х 63 мм. Ілюстрації – заставки, кінцівки, ініціали, вилівні прикраси. Тит. аркуш в рамці із вилівних прикрас. На звороті тит. арк. – герб *B.-K. Острозького*.

Титул: “Сіа книжка словенскаа Рекомад грамматика блговоленіем бжїйм состависа. Рохъ хафчи [1598]”.

Склад (за публікацією Гусєвої): Титул, герб князя *B.-K. Острозького* на звороті тит.; “Начало 8ченїя дѣтемъ хотащим разумѣти писанїе. Первѣе дана оучитса гллати сїе” – арк. [2-5]; “Прозодъя; Строчнаѧ; Число црковное” – арк. [5]; “А сїа азбѹка ѿ книги осмочастныѧ, сирѣчъ грамматикї” – арк. [6-10]; “Страдална ж сѹть тако” – арк. [11]; “По прозодї” – арк. [11 зв. -12]; “По орѳографїї” – арк. [13-23]; Абетковий акровірш – арк. [24-25]; молитви “За млитвъ стыхъ ѿць нашихъ; Гди Ісе Хе Сне Бжїй помилуй насъ, аминъ” – арк. [26-40]; трактат Чорноризця

Храбра про письмена “Сказаніе, како соста-
ви стый Кирилль Философъ азбѹкѹ по языку
словенскѹ, и книги преведе, ѿ греческихъ на
словенскїй языку” – арк. [40 зв. – 48].

Над датою в назві написано від руки
“Russia primer abc...”; внизу напис також від
руки: “Ostrog 1518”, що є свідченням непра-
вильного відчитання кириличної цифри. По-
милка потрапила до каталога книг Бодлеян-
ської б-ки, де цей стародрукований раритет і
було зареєстровано із неправильною датою.

На звороті титульного аркуша видання
вміщений герб князів *Oстрозьких*. Щоправ-
да, він відрізняється від інших зображень та-
кого герба XVI – початку XVII століть. У нью-
му зміщені сектори цього 4-членного герба,
а саме два графічні умовні геральдичні зна-
ки із зображенням вертикальних стріл, пере-
міщені з нижніх секторів таким чином, що
нижній лівий знак опинився в правому верх-
ньому секторі, а нижній правий знак – у лі-
вому нижньому. Довкола герба, як і в інших
острозьких виданнях, зазначені ініціали кня-
зя *B.-K. Острозького*: з лівого боку одна під
другою дві літери КК, а з правого – КО. Над
гербом вміщений такий текст: “Константин
Константинович в божественномъ креще-
ни Василие кнажа острозское”, а під зобра-
женням герба: “Воєвода кіївський, маршалок
земли Волинськоє, староста Владімірській, и
причкаа”. Як і в острозькому “Букварі” (“Аз-
буци”) 1578 р., на першій сторінці є заголовок
в’язю “НАЧАЛО ОУЧЕНИЯ ДѢТЬСМЪ”,
хотащим разумѣти писанїе”. На останній
сторінці цієї книжки (формат 8°, 52 ненум.
аркуші) написано “... іины ѿвѣты іаже ин’де
речемъ а нѣть нѣсть врема. Таковъ есть разо-
у м братіе его же дарова Бъ слованшмъ. Емоу
же слава, честь и держава и поклананіе. Нѣ
и прино и въ вѣкы вѣкѡ, аминъ”. Фактич-
но ця книга – 2-ге вид. Острозького “Буква-
ря” 1578 року.

Публікації: В помощь составителям сводного ка-
талога старопечатных изданий кирилловского